

การศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมของภิกษุหัวดื้อในพระวินัยปิฎก
An Analytical Study of the Behavior of the Obstinate Buddhist Monks in
Vinaya Tipitaka

พระสมพร ธรรมกาโม (จุลเอียด)^๑

Phrasomporn Dhammagamo (Juleiad)

ดร. อธิเทพ ผาธา^๒

Dr. Athithep Phatha

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง ศึกษาวิเคราะห์อุชชยสูตร มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาพฤติกรรมของภิกษุหัวดื้อในพระวินัยปิฎก และเพื่อศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมของภิกษุหัวดื้อในพระวินัยปิฎก โดยมีระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบการวิจัย เชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุหัวดื้อในพระวินัยปิฎก มีพัฒนาการมาจากการตรัสรู้ของพระพุทธองค์แล้วตั้งคณะสงฆ์ขึ้นมา ภิกษุหัวดื้อโดยมากจะเป็นคนที่ว่ายากสอนยาก ไม่นำพาต่อการอบรมสั่งสอนของผู้รู้หรือผู้ที่มีศีลเป็นที่รัก และไม่ละอาย เป็นคนทุศีลรวมกลุ่มกันหรือดื้อเป็นส่วนบุคคลตามแต่จริตและความประสงค์ของบุคคลและกลุ่ม นอกจากนี้จะพบว่า พฤติกรรมของภิกษุหัวดื้อมีผลกระทบอยู่ ๒ ประการก็คือ (๑) ผลกระทบต่อตนเอง (๒) ผลกระทบต่อสังคม โดยพระพุทธองค์ทรงมีพุทธวิธีแก้ไขปัญหามาตามหลักการของพระธรรมวินัย

คำสำคัญ : พฤติกรรมของภิกษุหัวดื้อในพระวินัยปิฎก

Abstract

This article is significant part of thesis entitled “An Analytical Study of the Behavior of the Obstinate Buddhist Monks in Vinaya Tipitaka”. The thesis has three objectives, namely (1) to study the behavior of the Obstinate Buddhist Monks in the discipline of Tipitaka and (2) to study and analyze the behavior of the Obstinate

^๑นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระไตรปิฎกศึกษา ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

M.A. Student, Tipitaka Studies, Department of Buddhism, Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

^๒อาจารย์ที่ปรึกษา, อาจารย์ประจำภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Advisor, Permanent Lecturer, Department of Buddhism, Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Buddhist Monks in the discipline of the Tipitak. Research methodology based on documentary research by using descriptive analysis. The results of the study were as follows:

The research found that the obstinate Buddhist monks in the discipline of Tipitaka have evolved from the enlightenment of the Buddha and set up a monk with the form of the administrative structure of the monk. The most of the Obstinate Buddhist Monks are very difficult to teach. They do not lead to the teachings of those who know or those who have a sacred love and are not ashamed to be a person.

All of them are precepts are grouped together or stubbornly as personal, as per the wishes and wishes of individuals and groups. Moreover, the effect of the behavior of the obstinate Buddhist Monks, was found that 2 kind: (1) self-impact (2) impact on society and the Buddha has a Buddhist solution to the problem by the discipline of Tipitaka.

Keywords: the Behavior of the Obstinate Buddhist Monk in Vinaya Tipitaka.

๑.บทนำ

เมื่อเอ่ยถึงพฤติกรรมที่เรียกว่าดื้อในความเข้าใจของคนทั่วไปคงหมายถึง ความซนความแก่นของเด็ก ๆ ซึ่งความเป็นจริงแล้วเราอาจจะเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับคำนี้ได้ ตามความหมายของพจนานุกรมไทย คำว่าดื้อนั้น แปลว่า ไม่ยอมเชื่อฟังหรือทำตาม และมีคำอธิบายเพิ่มเติม คือ ดื้อ ดึง หมายถึงการขัดขืนจะเอาชนะ ดื้อด้าน หมายถึงดื้อเสียจนชิน ดื้อแพ่ง หมายถึง ไม่ยอมฟังเหตุผล ขัดขืนไม่ปฏิบัติตามหรือไม่ยอมให้ความร่วมมือ^๑ จากความหมายดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า พฤติกรรมที่เรียกว่า ดื้อนั้น เป็นพฤติกรรมที่ขัดขืนไม่ทำตามต้องการเอาชนะอย่างไม่มีเหตุผล

ในสมัยพุทธกาลนั้น เมื่อพระพุทธองค์ทรงประกาศศาสนาแล้วทรงรับบุคคลากรเข้ามาบวชเป็นจำนวนมาก ซึ่งต่างก็มาจากที่หลาย ๆ แห่ง ต่างจิตต่างใจ ดังนั้นจึงมักจะมีบางกลุ่มบางพวกที่มีพฤติกรรมที่เรียกว่า "ดื้อ" รวมอยู่บ้าง ซึ่งพระภิกษุหัวดื้อนี้เองที่เป็นต้นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยหลาย ๆ ข้อ จึงจะเห็นว่าภิกษุหัวดื้อนั้นก็มีส่วนสำคัญในการทำให้เกิดการบัญญัติสิกขาบทต่าง ๆ

จากการศึกษามาจะพบว่าคนในสมัยพุทธกาลนิยมมีพรรคพวกไปไหนมาไหนก็นิยมไปเป็นกลุ่ม หรือนิยมเรียกกันเป็นคณะเป็นพรรคพวก เช่น กษัตริย์ลิจฉวี ซึ่งก็ไม่นิยมจำเพาะเจาะจงเรียกชื่อคนนั้นคนนี้ถ้ามาจากกรุงเวลาก็จะเรียกว่า กษัตริย์ลิจฉวี เป็นต้น นอกจากนั้นในส่วนของคนสามัญธรรมดา ก็เช่นเดียวกัน ก็จะเรียกชื่อในนามกลุ่ม เช่น กลุ่มภัททิยกุมาร ซึ่งมีอยู่จำนวน ๓๐ คนที่มักจะกันออกไปหาความสำราญนอกเมืองเป็นประจำ ดังนั้น เมื่อคนเหล่านั้นบวชโดยส่วนมากก็มักจะบวชกันเป็นกลุ่มเป็นคณะ เป็นพรรคพวกและเมื่อบวชมาแล้วก็มักจะจับกลุ่มกันเป็นพรรคพวก หรือยึดกลุ่ม/

^๑สำนักราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๑๔๓.

พวกของตนเองอยู่อย่างนั้น ในบางสาวถูกพระพุทธร่องค์ทรงตำหนิอยู่บ่อย ๆ เกี่ยวกับการรวมกลุ่ม สนทนาหรือจะทำอะไร ๆ ก็มักจะทำเป็นกลุ่มว่าเป็นสิ่งที่ไม่น่าทำเพราะการรวมกลุ่มมักจะเกิดการ พุดคุย สนทนากันทำให้ไม่มีการเร่งปฏิบัติธรรมเพื่อหวังนิพพานหรือมรรคผลขึ้นได้ขึ้นหนึ่งแต่อย่างใด จะพบว่าพระภิกษุที่บวชมาแล้วมักจะมีชื่อเรียกกันตามกลุ่มของตน เช่น ปัญจวัคคีย์ ซึ่งคำว่า วรค หรือวัคคะ นั้นหมายถึง กลุ่มหรือกลุ่มพระที่มีพฤติกรรมหัวดื้อที่เฝือสร้างความวุ่นวายให้กับคณะสงฆ์ อยู่บ่อย ๆ ก็คือพระกลุ่มฉัพพัคคีย์ หรือกลุ่มพวก ๖ ซึ่งกลุ่มนั้นจะมีพระอยู่ ๖ รูป เป็นต้น นี่เป็น ตัวอย่างของพฤติกรรมที่ชอบทำเป็นกลุ่มและพระที่อยู่กันเป็นกลุ่มจะด้วยความสนิทชิดเชื้อหรือด้วย เหตุผลอื่นก็ตามนี้มักจะมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกอยู่หลายที่และแต่ละคราวที่กลุ่มพระเหล่านี้แสดง พฤติกรรมออกมา ก็จะเป็นปฐมบัญญัติหรือเป็นเรื่องราวที่สงฆ์จะต้องนำไปฟ้องหรือกราบทูลให้แกพระ พุทธร่องค์ให้ทรงทราบทุกครั้ง

สำหรับพฤติกรรมของภิกษุหัวดื้อที่ปรากฏตามคัมภีร์คือมีทั้งที่เป็นพฤติกรรมรายบุคคล และพฤติกรรมกลุ่ม สำหรับพฤติกรรมรายบุคคลเป็นพฤติกรรม “ดื้อ” เฉพาะตัวเองไม่เกี่ยวกับกลุ่ม ได้แกพระอุปนันทศากยบุตร, พระอุทายี, พระฉันทะ เป็นต้น ส่วนพฤติกรรมดื้อแบบกลุ่มก็จะเป็นการ แสดงพฤติกรรมเป็นกลุ่ม ซึ่งผลจากการศึกษาในแต่ละกลุ่มของภิกษุหัวดื้อมีบางกลุ่มที่สามารถระบุ ผู้นำรูปสำคัญของกลุ่มได้ดังนี้ คือ

ก. กลุ่มพระฉัพพัคคีย์ได้แกกลุ่มพระภิกษุผู้ก่อการในคณะสงฆ์จำนวน ๖ รูป (ฉ+วคค = พวก ๖) ซึ่งมีภูมิลำเนาที่แตกต่างกันแต่มีพฤติกรรมที่คล้าย ๆ กัน

ข. กลุ่มพระเทวทัต ได้แกกลุ่มพระภิกษุผู้มีอำนาจทางการเมืองอยู่ในมือเพราะถือช้างของ พระเทวทัต ซึ่งเป็นเจ้าชายกรุงเทวทหะ และมีศักดิ์เป็นพี่ชายอดีตชายาของพระพุทธร่องค์ด้วย จึงทำให้ มีผู้เข้ากลุ่มและจงรักภักดีอยู่มาก เรื่องต่าง ๆ ที่เกิดจากพระกลุ่มนี้มักจะมีคามรุนแรงถึงขั้นทำให้ คณะสงฆ์ปั่นป่วนและมีปัญหา ซึ่งสมาชิกหรือแกนนำกลุ่มนอกจากจะมีพระเทวทัตแล้วก็มีพระโกกาลิ กะ^๔ เป็นลูกน้องคนสนิท

ค. ภิกษุกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่ปรากฏชื่อ เช่น พวก ๑๗ (สัตตรสวัคคีย์) ภิกษุชาวเมืองวัชชี, ชาวเมืองอาฬวี หรือถ้าไม่สังกัดเมืองใดเมืองหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งก็จะถูกกล่าวถึงในนามของกลุ่ม ภิกษุหลายรูป^๕

สำหรับพฤติกรรมของภิกษุหัวดื้อที่ส่งผลกระทบต่อพระวินัยก็มีอยู่หลายประการ เริ่ม ตั้งแต่การละเมิดพระวินัยที่พระพุทธร่องค์ได้บัญญัติไว้แล้วหรือการแสดงพฤติกรรมเสียหายเป็นเหตุให้มีการบัญญัติพระวินัย ซึ่งผลจากการแสดงพฤติกรรมดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียกับ

^๔ วิ.ม.(ไทย)๑/๔๑๗/๔๔๔

^๕ วิ.ม. (ไทย)๒/๕๕๗/๗๓

พระพุทธานุภาพก็คือ ผลดีทำให้มีการบัญญัติพระวินัย ผลเสียก็คือก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อพระศาสนาหรือต่อคณะสงฆ์

จากการศึกษาจะพบว่าในอดีตการศึกษาพระพุทธานุภาพเรามักแต่จะคำนึงถึงพฤติกรรมที่ดีของพระแต่ไม่เคยมีใครคิดที่จะหันมาศึกษาถึงพฤติกรรมด้านลบของพระ การมองพระแต่ในด้านดีนั้น เรามักจะให้ค่าพระสูงเกินกว่าความเป็นจริง เช่น เห็นว่าพระทุกรูปดีเหมือนกันหมด หรือเมื่อพบพระทำไม่ดีก็เหมารว่าพระเลวทั้งหมด ซึ่งสาเหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะว่า เรามองอะไร ๆ แต่ในด้านเดียวอย่างเดียวโดยไม่คิดถึงความผิดหวังก็มักจะเข้าใจไม่ได้ เมื่อเวลาที่พลาดมาถึง เฉกเช่นเดียวกับการมองพระเฉพาะส่วนดี เมื่อเจอพระทำไม่ดีบางคนถึงกับรับไม่ได้ ดังนั้น จึงเป็นเหตุสำคัญทำให้ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษาวิจัยในเรื่องนี้

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมของภิกษุหัวดีในพระวินัยปิฎก” สำหรับ วัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี ๒ ข้อ คือ

๒.๑ เพื่อศึกษาพฤติกรรมของภิกษุหัวดีในพระวินัยปิฎก

๒.๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมของภิกษุหัวดีในพระวินัยปิฎก

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย

ในงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยการสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร (Document Research) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมของภิกษุหัวดีในพระวินัยปิฎก โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทั้งในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ฎีกา รวมถึงเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีลำดับการดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) รวบรวมเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่เอกสารอ้างอิงทางพระพุทธศาสนา เป็นต้นว่าพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และเอกสารวรรณกรรม ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมของภิกษุหัวดีในพระวินัยปิฎก

(๒) รวบรวมเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ งานวิจัย เอกสารวารสารที่เกี่ยวข้อง

(๓) รวบรวมเรียบเรียงวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และนำเสนอผลการวิจัยรวมถึงข้อเสนอแนะต่อไป

๔. ผลการวิจัย

จากการดำเนินการศึกษาวิจัยในเรื่องการศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมของภิกษุหัวต้อในพระวินัยปิฎกมาทั้งหมดจะพบว่าประเด็นที่เป็นสาระสำคัญของเรื่องทั้งหมดดังนี้

(๑) ประเด็นเรื่องพัฒนาการของกลุ่มพระภิกษุหัวต้อในพระวินัยปิฎก พบว่าพัฒนาการของพระภิกษุหัวต้อนั้นมีพัฒนาการมาจากการตรัสรู้ของพระพุทธองค์แล้วตั้งคณะสงฆ์ขึ้นมา โดยมีรูปแบบของการจัดโครงสร้างการปกครองสงฆ์โดยมีพระธรรมวินัยเป็นแก่นในการปกครอง และมีสังฆเป็นผู้ดำเนินการปกครองแทนพระพุทธองค์ภายใต้กรอบของการดำเนินการในเรื่องของพระวินัยที่พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติไว้แล้ว โดยพระวินัยนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่เกิดมาจากการกระทำความผิดของบรรดาภิกษุหัวต้อทั้งหลายที่ได้ละเมิดพระธรรมวินัยจนพระพุทธองค์ต้องบัญญัติเป็นสิกขาบทไว้ ดังนั้น พัฒนาการของภิกษุหัวต้อจึงเกิดมาจากการพัฒนาการในเรื่องการก่อตั้งองค์กรสงฆ์ของพระพุทธองค์ โดยพฤติกรรมของเหล่าพระภิกษุหัวต้อนี้ก็คือเป็นผู้ที่ไม่มีความละอายและกระทำความผิดที่ขัดแย้งต่อพระวินัยอยู่ตลอดเวลา โดยพระภิกษุหัวต้อหรือพฤติกรรมของพระภิกษุหัวต้อนั้นสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ (๑) ต้อเป็นรายบุคคล ได้แก่พระฉนณะ หรือพระอุทายี เป็นต้น และ(๒) ต้อเป็นรายกลุ่ม ได้แก่กลุ่มของพระฉัพพัคคีย์และกลุ่มพระเทวทัต

(๒) ประเด็นพฤติกรรมของภิกษุหัวต้อในพระวินัยปิฎก พบว่าพฤติกรรมของภิกษุหัวต้อที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกนั้นจะพบว่า ภิกษุหัวต้อโดยมากจะเป็นคนที่ว่ายากสอนยาก ไม่นำพาต่อการอบรมสั่งสอนของผู้รู้หรือผู้ที่มีศีลเป็นที่รัก และไม่ละอาย เป็นคนทุกศีลรวมกลุ่มกันหรือต้อเป็นส่วนบุคคลตามแต่จริตและความประสงค์ของบุคคลและกลุ่ม โดยจากการศึกษามาทั้งหมดพบว่าพฤติกรรมของภิกษุหัวต้อในพระวินัยปิฎกนั้นก็ศึกษาได้จากกรณีของพระภิกษุเหล่านี้ก็คือ (๑) กรณีพฤติกรรมที่ต้อเป็นรายบุคคล ได้แก่ (๑) กรณีของพระเทวทัต ที่พยายามทำร้ายพระพุทธองค์และทำสังฆเภทเพื่อแยกสงฆ์ให้แตกจากกัน (๒) กรณีของพระอุทายี ท่านเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมที่กระด้างมักประสพคุณุหัตถ์และแสดงการกระทำที่ไม่เหมาะสมหลายประการ (๓) กรณีของพระธนิยะ เป็นต้นบัญญัติของการโกงไม้ของพระเจ้าพิมพิสาร (๔) กรณีของพระติสสะ เป็นพระหัวต้อรุ่นคล้ายๆกับพระฉนณะ (๕) กรณีของฉนณะ เป็นพระภิกษุที่บวชเมื่อแก่มีทิฏฐิกล้า กระด้างและไม่ยอมรับการสั่งสอนจากผู้อื่น (๖) กรณีพระอุปนันทากยบุตร เป็นพระที่มีพฤติกรรมแหวกแนวคล้ายๆกับพระอุทายี (๒) พฤติกรรมของภิกษุหัวต้อรายกลุ่ม (๑) กลุ่มภิกษุฉัพพัคคีย์ (๒) กลุ่มพระเทวทัต โดยที่กลุ่มพระหัวต้อเหล่านี้ได้เป็นผู้ก่ออธิกรณ์และเป็นต้นบัญญัติพระวินัยจำนวนมาก

๕. บทสรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมของภิกษุหัวตื้อในพระวินัยปิฎกมาทั้งหมดจะพบว่า พฤติกรรมของภิกษุหัวตื้อในพระวินัยปิฎก มีเรื่องที่ต้องศึกษาที่สำคัญก็คือ

(๑) ผลกระทบของพฤติกรรมภิกษุหัวตื้อนั้นก็มีอยู่ ๒ ประการก็คือ (๑) ผลกระทบต่อตนเองก็คือผู้ที่เป็ภิกษุหัวตื้อจะต้องได้รับผลจากการกระทำของตนเองก็คือบาปกรรม (๒) ผลกระทบต่อสังคมก็คือ (๑) ทำให้เกิดการละเมิดหลักการคือพระธรรมวินัย (๒) การก่อความวุ่นวาย (๓) การทำลายสงฆ์ให้แตกกัน (๔) การทำให้พระสัทธรรมเสื่อม

(๒) นอกจากนั้นจะพบว่าการแสดงพฤติกรรมของภิกษุหัวตื้อนั้นมีมูลเหตุสำคัญก็คือ (๑) เป็นผู้มีความปรารถนาที่เป็นบาป (๒) เป็นผู้ยกตน ข่มผู้อื่น (๓) เป็นผู้มักโกรธ ถูกความโกรธครอบงำแล้ว (๔) เมื่อถูกใจแล้วไม่สงบ (๕) เป็นผู้ลบหลู่คุณท่าน ตีเสมอ (๖) เป็นผู้ริษยา ตระหนี่ (๗) เป็นผู้โอ้อวด มีมารยา (๘) เป็นผู้กระด้าง มักดูหมิ่นผู้อื่น (๙) เป็นผู้ถือความเห็นของตนเป็นใหญ่ ถือรั้น สลัดไถ่ยาก (๑๐) ความเป็นผู้ทุศีล ไม่เอื้อเฟื้อต่อพระธรรมวินัย (๑๑) ความเป็นผู้ที่เกียจคร้าน (๑๒) ความไม่มีศรัทธา

(๓) นอกจากนั้นผลการศึกษาจะพบว่าพระพุทธองค์ทรงมีพุทธวิธีแก้ไขปัญหการประพฤตเสียหยาของพระภิกษุหัวตื้อไว้ดังนี้ คือ (๑) ตำหนิ + บัญญัติเป็นสิกขาบทที่เรียกว่าเป็น“อาทิพรหมจริยาสิกขา” (๒) ทรงดำเนินการแก้ไขพฤติกรรมโดยใช้อธิกรณ์สมณะ (๓) ทรงแก้ไขปัญหโดยใช้กระบวนการด้านการลง “นิคหกรรม” (๔) ทรงให้รวบรวมสิกขาบททั้งหมดเป็นอุเทศแล้วให้ยกแสดงทุกกึ่งเดือน

(๔) จากการศึกษวิเคราะห์จะพบว่าในการศึกษาพฤติกรรมภิกษุหัวตื้อในพระวินัยปิฎกนั้นพบว่ามีหลักธรรมที่แสดงเนื่องจากพฤติกรรมของพระภิกษุหัวตื้ออยู่หลายประการ ได้แก่ (๑) คำสอนเรื่อง ลาภสักการะ (๒) หลักคำสอนเกี่ยวกับมิตรชั่ว (๓) หลักธรรมเรื่องความเป็นผู้ว่ายาก ซึ่งมีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้ คือ(๑) ความยึดถือข้างข้างขึ้น (๒) ความพอใจในการโต้แย้ง (๓) ความไม่เอื้อเฟื้อ (๔) ความไม่เคารพ (๕) การไม่รับฟัง ในเมื่อถูกว่ากล่าวโดยชอบ(๖) คำสอนเรื่องความไม่ซื่อตรง (อนัชชวะ) (๗) คำสอนเรื่องความไม่อ่อนโยน (อัมมัทวะ) (๘) คำสอนเรื่องความไม่อดทน (อขันติ) (๙) คำสอนเรื่องความไม่เสถียร (อโสรัจจะ) (๑๐) คำสอนเรื่อง ความเป็นผู้มีวาจาหยาบคาย (อสาขัลยะ) (๑๑) คำสอนเรื่องการไม่รู้จักการต้อนรับ (อัปปสิสณการ) (๑๒) คำสอนเรื่องความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรี (๑๓) คำสอนเรื่องความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในการบริโภค (๑๔) ความระลึกไม่ได้ (มูฐฐัสสัจจะ)

(๕) จากการศึกษวิเคราะห์คุณค่าของการศึกษาพฤติกรรมของภิกษุหัวตื้อในพระวินัยปิฎก พบว่ามีคุณค่าจากการศึกษาอยู่ ๒ ประการ คือ (๑) คุณค่าในด้านการศึกษา ได้แก่ (๑) คุณค่า

ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง (๒) คุณค่าด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม (๒) คุณค่าในด้านการรักษาพระธรรมวินัย ได้แก่ (๑) ต้องรู้หลักของพระธรรมวินัย (๒) ต้องพัฒนาคนที่จะสามารถรักษาพระธรรมวินัย (๓) ต้องรู้แนวทางในการรักษาหลักการของพระธรรมวินัย และ(๓) คุณค่าในด้านการนำมาเป็นอุทาหรณ์

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล. ชุด ๙๑ เล่ม.** กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **ธรรมนุญชีวิต.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

_____. **พุทธธรรม.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

สำนักราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕,** กรุงเทพมหานคร :

อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕